

מראי מקומות - בבא קמא כ"ו

יורשין לא מפקינן מינייהו. וביאר הקצות דאין כוונתו דחייב כופר, אלא דכי כתיב עליו ולא על האדם, לגבי כופר כתיב, ולכן פטור לגמרי מכופר. אבל פטורא דדמים, הו"ל פטור משום קלב"מ כשאר ממון שהזיק בשעת מיתה, ולכן מהני ב' תפיסה, כיון דכל הפטור הוא רק משום קלב"מ.

(ב) רגל שדרסה ע"ג תנוק בחצר הניזק ... או דלמא קרן כוונתו להזיק - הק' תוס', מהו הספק, הרי ודאי סברא זו דכוונתו להזיק חומרא הוא, ולכן אין יכול ללמוד מקרן, והניח בקו'. וביאר התוס' ר' פרץ דאין כוונת הגמ' דלמדין מקרן, דודאי איכא פירכי טובא, אלא כיון שאמרה תורה שמשלם כופר במזיק שהוא מועד ואורחי' בכך, א"כ מסתבר דגם בשן ורגל הדין הוא דצריך לשלם כופר. ומה שאמר דקרן כוונתו להזיק, לאו בתורת פירכא קאמר, אלא אולי דוקא בקרן מועדת דיברה תורה, ולא בשן ורגל, משום דקרן כוונתו להזיק ויש לה להתחייב יותר. וע' באבי עזרי (נזק"מ א', ח', ד"ה ובספ"ב) שכ' דבאמת מה דאמרי' בפ"ק דכוונתו להזיק הוי סברא שלא ללמוד המזיקין אחרים ממנה, זהו רק כל זמן שהתורה לא חידש המזיקים אחרים, אבל כיון דהתורה חידש גם שן ורגל, אלמא דמה שאין כוונתו להזיק אין סברא שלא יתחייב בהזיק. ובאמת אף קרן מצינו במקום שאין כוונתו להזיק, דהיינו בכלבא דאכל אימרי'. ולכן הגמ' מסופק, האם מה שהתורה חידש בפ' קרן הדין דכופר, האם זה דוקא, דמשום דכוונתו להזיק חייב כופר, אבל מה שאין כוונתו להזיק לא חידש בה התורה החידוש דכופר [ומשמע לכא' דאפי' בקרן עצמו אם אין כוונתו להזיק לא יהי' חייב כופר, וגם מזיקין אחרים אם כוונתן להזיק יהי' חייב כופר, וצ"ע בזה], או דלמא מכיון שלענין כל הנזקין יש גילוי מילתא שאין כוונה להזיק הגורם לקבוע שם מזיק של קרן, דהא יש מזיקין אחרים דחייבים, אף שאין כוונתם להזיק, א"כ י"ל דגם לענין כופר כן, אלא מה שהוא אורחי' יהי' חייב כופר.

(א) ויהא אדם חייב בכופר - פרש"י, כגון במזיד ולא אתרו ב'י, דלית' בר קטלא ולא בר גלות. ולכאו' ביאר כן משום דאם הי' בר קטלא או בר גלות, ודאי לא הי' חייב כופר, דהא קם לי' בדרכה מיני'. והק' הרשב"א, הא מתנא דבי חזקי' נפקא דהיכא דאינו חייב ממון במכוין, גם אינו חייב באינו מכוין, וא"כ איך יהי' חייב במזיד ולא אתרו ב'י, ומה הק' הגמ'. ותי' דזה יהי' תירוץ רק לפי תנא דבי חזקי', אבל הגמ' הי' יכול עדיין לומר דאם לא ס"ל כתנא דבי חזקי' מאי איכא למימר. עוד תי' דאם היינו למדין דאדם חייב בכופר, אז היינו אומרים תנא דבי חזקי' באו"א, דהיינו אומרים דלעולם אדם המכה חייב ממון ג"כ, בין בשוגג בין במזיד, ומה דכתיב כדי רשעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו, וכו', במלקות וממון כתיב [ולכאו' ק', הרי הדין קלב"מ באדם נלמד מולא יהי' אסון, ואין שייך לומר דזה מיירי במלקות וממון, וצ"ע]. אולם ע' בפני יהושע, דכ' דכיון דכופרא כפרה, א"כ לא שייך ללמוד מתנא דבי חזקי', דהא עכ"פ צריך כפרה. וע"ז כ' רש"י דאם הי' במזיד בהתראה או בשוגג, אז לא היינו צריכין קרא לומר דאינו משלם כופר, שהרי כבר יש לו כפרה ע"י המיתה או הגלות [ולא משום קלב"מ כלל. ושמעתי ממור"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א על דרך זה, ואמר דעפ"ז מיושב גם מש"כ רש"י דאי' גלות בשוגג, שהרי לא מצינו הדין קלב"מ בגלות, וא"כ מה כ' רש"י דבשוגג חייב גלות, ומה בכך, וע"פ הנ"ל מיושב. אולם שוב מצאתי במאירי בכתובות (לז': ד"ה כשם) דמבואר דס"ל דגם לענין גלות שייך קלב"מ, אלא דכ' דבדרך כלל אי"צ לזה, דהא תיפוק לי' דחייבי מיתות שוגגין הווא]. אבל במזיד ולא אתרו ב'י, ה"א דחייב כופר כדי שיהי' לו כפרה, קמ"ל. אולם תוס' לא ביאר כרש"י, אלא דה"א דצריך לשלם כופר וגם יומת (וע' מש"כ תוס' לעיל [ד.]) דלא שייך קלב"מ כאן, אלא רק היכא שהזיק בשעת חיוב מיתה [ומשמע דהיכא דעושה מעשה זה דמחייב ב' עונשים, מיתה וממון, דבזה לא שייך קלב"מ]. וע"ע ביראים (רצ"ג [ר"ד]) שכ' דמה שצריך קרא דעליו לפטור מכופר, אף דאמרי' קלב"מ, היינו משום דאי לאו קרא דעליו ולא על האדם, ה"א דעכ"פ חייב לצאת ידי שמים, לזה בא קרא דעליו לפוטרו לגמרי. וע"ע בקצות (ת"י, ד', ד"ה אמנם) שהביא שדעת ההגהות אשר"י הוא דראובן שהרג את שמעון, אע"פ שחייב מיתה, משלם דמים ליורשין בבא לצאת ידי שמים, א"נ אי תפסי

ממעטי' מאשר חטא בה דפטור מקרבן, אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דמעטי' מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה, היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה, ולא נעשה העבירה כלל".

(ז) ואמר רבה זרק כלי מראש הגג וכו' - פרש"י דבעל הכלי זרקו. וכ' הרא"ש (ט"ז) דמה שפרש"י כן הוא משום דאל"ה, למה לא פי' הגמ' דין של הזורק, אם חייב הוא או פטור. אבל הק' דא"כ פשוט דהמשבר פטור, שהרי אבידה מדעת הבעלים היא. ולכן כ' הרא"ש דאחר זרקו ולא הבעלים, ולא כ' דין הזורק משום דכיון דמנא תבירא תבר, ע"כ הראשון חייב שהוא נחשב המשבר (וזהו כדעת רש"י לעיל [יז]:] דרבה ס"ל דהראשון חייב, ולא כדעת הרמב"ן במלחמת כאן דס"ל דהזורק פטור). וע' במחנה אפרים (זכ"י מהפקר ו') דכ' דע"כ ס"ל לרש"י דאבידה מדעת אינו הפקר, ולכן שפיר שייך שיהי' חייב על מה ששובר הכלי, ולכן צריך הסברא דמנא תבירא תבר.

(ח) בא אחר וסלקן או קדם וסלקן - פרש"י, משום דגרמא בנזקין פטור. וכ' הר"י (יא: בדפיו), דמסתבר דלית הלכתא כרבה בהא, דמבואר דס"ל דלא דיינינן דינא דגרמי, וקיי"ל דדיינינן דינא דגרמי. אולם תוס' הביא דהר"י ס"ל דכאן הוי גרמא בנזקין, ולכן פטור לכ"ע. וכ' הנמוקי יוסף (שם) דמה דס"ל להר"י דזהו גרמי ולא גרמא, היינו משום דברי הזיקא הוא. וכ' הרא"ש (ט"ז) דמה דס"ל להר"י דהו"ל גרמא ואינה גרמי, היינו משום דלא עשה מעשה בגוף דבר הנזוק. וע"ע בקובץ שעורים (ב"ב אות עה) שהק' דלמ"ד דחייבא דבור הוא משום חבטא, א"כ למה אין המסלק חייב משום דפתח בור, וכ' דע"כ הוא משום דבור פטור מכלים.

(ט) ובא אחר וקבלו בסייף, פלוגתא דריב"ב ורבנן, וכו' - ע' ברמב"ן (מלחמת יא: בדפיו) דהביא ראי' מכאן דס"ל לרבה דבתר מנא תבר אזלי', דהא מבואר כאן דלכ"ע הראשון פטור, וכל המחלוקת הוא לגבי השני, ואם הי' ס"ל דבתר מעיקרא אזלי', א"כ לכאו' צריך להיות הראשון חייב והשני פטור לכ"ע.

(ג) בין תם בין מועד משלם כופר שלם דברי ר' טרפון - הק' התוס' ר' פרץ, כיון דהשור בסקילה איך משלמים כופר, הרי גם ר' טרפון מודה דמשלם מגופו, וא"כ אין שייך שישלם כופר. ות"י א) דמה דאמרי' לעיל דלר"ט משלם מגופו, היינו משום דיו, דלא מיפרך ק"ו, ולכן צ"ל דמשלם מגופו. אבל כאן, דיהי' מיפרך ק"ו אם אמרי' דיו, א"כ באמת משלם מן העליי'. ב) לצדדין קתני, בכוונה השור בסקילה ופטור מכופר, ושלא בכוונה הבעלים משלמים כופר ואין השור בסקילה.

(ד) אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן - ע' בתוס' לקמן (כז: ד"ה ושמואל) דכ' דמה דאמרי' דאדם מועד לעולם, היינו דוקא באונס כעין אבידה, אבל באונס כעין גניבה, אפי' אדם פטור. והביא ראי' מהא דאי' בירושלמי דמי שבא אצל מי שישן, והישן מזיקו, פטור. וע' ברמב"ן בב"מ (פב:) שהיא דברי תוס', וכ' דכיון דאמרו חכמים (לקמן עמוד ב') דאבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם, או נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה, א"כ "הרי הזכירו סוף האונסים כולם", ועל כל האונסים חייבים. וכ' דאין ראי' מהירושלמי, דהתם השני פשע בעצמו.

(ה) היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה - הבאנו לעיל מש"כ הרמב"ן בב"מ דמכאן מוכח דאפי' אונס גמור חייב באדם המזיק. אולם ע' בנמוקי יוסף (יא: בדפיו) שהביא דאף שלא הכיר בה מעולם (וכלשון הר"י), מ"מ אי"ז אונס גמור משום דכי קאי משינתו איבעי ליה למיחש שמא איזה דבר הניח בחיקו ושכחו, ושמא יפול.

(ו) לענין שבת, מלאכת מחשבת אסרה תורה - ע' בשו"ת רעק"א (קמא, ח'). שהק', ל"ל טעמא מיוחדת בשבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, תיפוק ליה מהא דבכל התורה מה שעושה באופן מתעסק אינו כלום, וא"כ כאן הרי ודאי מתעסק הי' כלפי נפילת האבן, וא"כ אפי' בלא הפטור של מלאכת מחשבת, שפיר צריך להיות פטור. וכ' "ונ"ל דבר חדש, דמה דמעטי' מאשר חטא בה פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל, אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי

וע' בנחלת דוד שכ' שיש לחלק בין מיתה
לנזקין, דבמיתה ס"ל לרבנן דגזה"כ הוא
דאינו חייב מיתה עד שיהרוג כל נפש, וא"כ
אפי' אם בתר מעיקרא אזלי' בעלמא, מ"מ
אין הראשון חייב, דכיון דהשני קירב מיתתו,
ס"ל לרבנן דהו"ל כשנים שהכוהו, ולכן
שניהם פטורים. אבל ריב"ב ס"ל דע"י קירב
מיתתו גרידא חייב, משום דכל דהו נפש
כתיב.